2

మూడు వాల్యూమ్‌లు రాయటం

మార్క్స్ అవాంతరాలను ఎదుర్కొంటూనే, మరోసారి నడుం బిగించి తన పరిశోధనలలో మూడో దశను ప్రారంభించాడు. తన జీవితకాలంలో సాధించిన అత్యంత ప్రాధాన్యత కలిగిన కృషి (magnum opus) ప్రారంభించాడు. 1865 డిసెంబర్ నాటికి, వాల్యూమ్ 1 లోని వివిధ అంశాలకు సంబంధించి, వివిధ విభాగాలకు విస్తృతమైన ముసాయిదా రూపొందించాడు. అదేవిధంగా వాల్యూమ్ 3కు సంబంధించి కూడా ముసాయిదా రూపొందించాడు. (పెట్టుబడిదారీ ఉత్పత్తి విధానానికి సంబంధించి పూర్తి వివరాలను ఆయన ఇందులో పొందుపరిచాడు.) వాల్యూమ్ 2 తొలి ముసాయిదా కూడా చెరువు పొందుపరచాడు. (పెట్టుబడి సర్కులేషన్ విధానానికి సంబంధించి తొలి వివరాలను కూడా రాసుకున్నాడు.) 1859లో ప్రచురించిన 'ఎ కంట్రిబ్యూషన్ టు ది క్రిటిక్ ఆఫ్ పొలిటికల్ ఎకానమీ' ముందుమాటలో సూచించిన విధంగా ఆరు వాల్యూమ్‌ల ప్లాన్‌కు అనుగుణంగా ఇంతకుముందు వాల్యూమ్ 2, 3లలో చేర్చదలచుకున్న అద్దె, వేతనాలకు సంబంధించిన అనేక వివరాలను కూడా ఆయన రూపొందించాడు. 1863 ఆగస్టు నాటికి తాను ఏ విధంగా ముందుకు పోదలచుకున్నది తదితర వివరాలను ఆయన ఎంగెల్స్‌కు తెలియజేశాడు :

ఒక విధంగా చెప్పాలంటే, నా పని (ప్రెస్‌కు అందజేయవలసిన ముసాయిదా పని) చాలా బాగా సాగుతోంది. చివరకు ఈ వివరణ అందరికీ అర్థమయ్యే విధంగా రూపొందుతోంది. (...) మరోవైపు నేను రోజంతా వస్తున్నప్పటికీ ఇంతకాలం ఓపిక పట్టి, పుండు వల్ల ఏర్పడిన అసహనం మూలంగా కావలసినంత వేగంగా మాత్రం సాగడం లేదు. నంబర్ వన్ కంటే మరింతగా అవగాహన చేసుకోవడానికి వీలుగా అన్ని వ్యవహారాలు కొనసాగుతున్నాయి.

మార్క్స్ శరత్కాలమంతా చాలా వేగంగా రాస్తూ వాల్యూమ్ 1 కోసం పని చేశాడు. కానీ ఆయన ఆరోగ్యం బాగా క్షీణించింది. నవంబర్‌లో ఆయనకు కొత్త వ్యాధి వచ్చింది. ఆ తీవ్రమైన వ్యాధితో అనేక సంవత్సరాలపాటు మార్క్స్ బాధపడినట్లు ఆయన భార్య వెల్లడించింది. దీనివల్ల శరీరమంతా వాపులు, వ్రణాలు (carbunncles) వచ్చేవి.

ఒక్కొక్కసారి పెద్ద వ్రణం వచ్చినప్పుడు శస్త్రచికిత్స చేయవలసి వచ్చేది. నాలుగు వారాలపాటు ఆయన ప్రాణాపాయ స్థితిలోనే ఉన్నట్టు జెన్నీ వెల్లడించింది. దీనివల్ల నిరంతరం తీవ్రమైన బాధ పడేవాడు. దీనికితోడు అనేక రకాల మానసిక బాధలు ఆయనను చుట్టుముట్టేవి. కుటుంబ ఆర్థిక పరిస్థితి అగాధం అంచునే కొనసాగేది.

ఈ వ్యాధి నుంచి కొద్దిగా కోలుకున్న తరువాత 'తాను మృత్యువు సమీపానికి వెళ్లి వచ్చినట్టు' డిసెంబర్ ప్రారంభంలో ఎంగెల్స్‌కు మార్క్స్ తెలియజేశాడు. రెండు రోజుల తర్వాత మరో లేఖలో 'శారీరక పరిస్థితి చిన్న కథకు పనికివచ్చే విధంగా ఉందని' వెల్లడించాడు. ముందు నుంచి చూస్తే తానొక సంతృప్తి పొందిన వ్యక్తిగా హాయలు ఒలుకుతూ, సంతృప్తితో కూడి, బలంగా ఉన్నానని, నిజంగా భారీ శరీరంతో మాంసం కొండ మాదిరిగా కపిస్తున్నానని తెలిపాడు. కానీ వెనుక నుంచి చూస్తే తానొక వ్రణం మాత్రమేనని ఆయన వెల్లడించాడు.

ఈ సందర్భంలోనే తన తల్లి మరణించినందువల్ల ఆయన జర్మనీ వెళ్ళవలసి వచ్చింది. ఈ ప్రయాణంలో ఆయనకు వ్యాధి తిరగబెట్టింది. తిరుగు ప్రయాణంలో నెదర్లాండ్స్‌లో తన అంకుల్ లైన్ ఫిలిప్స్ వద్ద 2 మాసాలపాటు ఉండిపోవలసి వచ్చింది. ఆయనకు కుడి కాలుపై ఇంతకుముందెన్నడూ లేనంతగా పెద్ద వ్రణం ఏర్పడింది. గొంతు, వీపుపై అనేక వ్రణాలు వచ్చాయి. వీటి బాధ కారణంగా రాత్రిళ్ళు నిదురపోలేక బాధపడేవాడు. 'తాను ఒకేసారి అన్నివైపుల నుంచి దాడికి గురైన వింత జీవిలాగా (...) ఉన్నానని 1864 జనవరి ప్రారంభంలో ఆయన ఎంగెల్స్‌కు లేఖ రాశాడు.

లండన్ తిరిగివచ్చిన తరువాత కూడా ఈ వ్యాధితో ఆయన తీవ్రమైన బాధకు లోనయ్యాడు. ఆరోగ్యం పూర్తిగా దెబ్బతింది. దాదాపు ఐదు మాసాల తరువాత ఆయన ఏప్రిల్ మధ్య భాగంలో తన పని తిరిగి ప్రారంభించాడు. ఈ రోజుల్లో వాల్యూమ్ 1పై దృష్టి కేంద్రీకరించి 'ఉత్పత్తి క్రమంలో తక్షణమే వచ్చే ఫలితాలు'పై ముసాయిదా రూపొందించాడు. ఇంతకుముందు రాసిన దానిలో ఈ భాగాన్ని మాత్రమే యథాతథంగా స్వీకరించాడు.

మే చివరలో ఆయనకు మళ్ళీ వ్రణాల బాధ తీవ్రంగా పెరిగిపోయింది. ఆయన బాధ వర్ణనాతీతంగా ఉండేది. ఎలాగైనా సరే పూర్తిచేయాలనే నిర్ణయంతో డాక్టర్ అలెన్ వైద్యాన్ని తిరస్కరించాడు. డాక్టర్ అలెన్ విశ్రాంతి తీసుకొని, పూర్తిగా చికిత్స చేయించుకోవాలని పట్టుబడుతున్నందువల్ల, తన పని ఆగిపోకూడదని ఈ విధంగా చేశాడు. మాంచెస్టర్ లోని స్నేహితుడికి లేఖ వ్రాస్తూ, 'ఏదో పొరపాటు జరుగుతున్నదని నేను చాలాకాలంగా అనుకుంటూనే ఉన్నాను. నేను పెద్ద ఎత్తున శక్తిని 'కూడగట్టుకొని' క్లిష్టమైన సమస్యల పరిష్కారానికి ప్రయత్నిస్తున్నందువల్ల బహుశా ఈ బలహీనతకు కారణం కావచ్చు. స్పినోజా భావాన్ని ప్రస్తావించినందుకు మన్నించాలి.'

వేసవి ప్రారంభమైన తరువాత కూడా మార్క్స్‌కు ఎదురయిన ఇబ్బందికరమైన ఈ పరిస్థితులలో మార్పు రాలేదు. జూలై ప్రారంభంలో ఫ్లూ రావడంతో రాతపని కొనసాగించ లేకపోయాడు. రెండు వారాల తరువాత ఆయనకు మర్మావయవంపై పుండు (pustulent legion) లేవడంతో పది రోజులపాటు పూర్తి విశ్రాంతి తీసుకోవలసి వచ్చింది. జులై చివరి వారంలో, ఆగస్టు మొదటి పది రోజులు కుటుంబంతో సెలవలు గడిపిన తరువాత తన పని చేసుకోవడానికి వీలుచిక్కింది. వాల్యూమ్ 3లో కొన్ని భాగాలను రాయడం ఆయన ప్రారంభించాడు. అందులోని రెండో భాగం 'లాభం, సగటు లాభంగా మార్పు చెందడం', మొదటి భాగం 'అదనపు విలువ లాభంగా మారడం' రాశాడు. (బహుశా 1864 అక్టోబర్ చివరలో, నవంబర్ ప్రారంభంలో వీటిని పూర్తి చేశాడు.) ఈ కాలంలో ఆయన ఓపికగా ఇంటర్నేషనల్ వర్కింగ్ మెన్స్ అసోసియేషన్ సమావేశాలలో పాల్గొంటూనే ఉన్నాడు. ఈ అసోసియేషన్ ప్రారంభ సమావేశం సంఘాన్ని, పరిస్థితిని ఆయనే రాశాడు. అదే నెలలో సోలింజెన్‌లో నివసించే మెటలర్జీ కార్మికుడు, లీగ్ ఆఫ్ కమ్యూనిస్ట్స్ సభ్యుడు, కారల్ క్లింగ్స్ (1828–?) కు లేఖ వ్రాస్తూ తనకు ఎదురైన ఇబ్బందులు, తాను నెమ్మదిగా పని చేయటం గురించి వివరణ ఇచ్చాడు.

గత సంవత్సరమంతా నేను అనారోగ్యంతో ఉన్నాను. (వ్రణాలు, ఇతర వ్యాధులతో ఇబ్బందిపడ్డాను.) ఈ ఆటంకాలు లేకపోయినట్లయితే నేను రాస్తున్న పుస్తకం 'క్యాపిటల్' ఇంతకుముందే వెలువడేది. ఏది ఏమైనప్పటికీ మరో రెండు మాసాలలో నేను అది పూర్తిచేయగలుగుతాను. అది బూర్జువాకు సైద్ధాంతికంగా తేరుకోలేని దెబ్బ కొడుతుంది. (...) నేనింకా కార్మికవర్గ ప్రయోజనాలకు కట్టుబడి ఉన్నానని స్పష్టం చేస్తున్నాను.

ఇంటర్నేషనల్ బాధ్యతలు ముగిసిన తరువాత ఆయన వాల్యూమ్ 3లోని మూడో

భాగాన్ని రాశాడు. అది 'లాభాల రేటు తగ్గిపోయే స్వభావంపై సూత్రం'. ఈ పని చేసిన తరువాత వ్యాధి మరొకసారి తిరగబెట్టింది. ఛాతి కుడివైపున మరో వ్రణం ఏర్పడింది. వారం రోజుల పాటు ఆయన మంచం మీదనే ఉండవలసి వచ్చింది. ఛాతిపై ఏర్పడిన వ్రణం, 'రాయడానికి ముందుకు వంగినప్పుడు తీవ్రమైన బాధపెట్టేది.' ఆ తరువాతి నెలలలో ఛాతిపై మరో వ్రణం వచ్చే అవకాశం కనిపించడంతో తనకు తానే వైద్యం చేసుకోవాలని మార్క్స్ నిర్ణయించుకున్నాడు. దీర్ఘకాలం ఆర్సెనిక్ మందులతో వైద్యం చేసినందు వల్ల వచ్చే దుష్పరిణామాల గురించి డాక్టర్ అలెన్‌కు ఏమీ తెలియదని, వీపుమీద వ్రణం వస్తే డ్రెస్సింగ్ ఏ విధంగా చేసుకోవాలో తెలియదని ఎంగెల్స్‌కు తన గోడు వెళ్లబోసుకున్నాడు.

1865 జనవరి నుంచి మే వరకు మార్క్స్ వాల్యూమ్ 2లో భాగాలను రాశాడు. రాతప్రతులను మూడు చాప్టర్లుగా విభజించాడు. ఇవి ఎంగెల్స్ 1885లో ప్రచురించిన పుస్తకంలో చేర్చారు. 1) పెట్టుబడి రూపాంతరం చెందడం. 2) పెట్టుబడి టర్నోవర్. 3) సర్కులేషన్ అండ్ రీ ప్రొడక్షన్. ఈ పేజీలలో మార్క్స్ కొత్త భావనలను అభివృద్ధి చేసి వాల్యూమ్ 1, వాల్యూమ్ 2లోని సిద్ధాంతాలతో అనుసంధానం చేశాడు.

కొత్త సంవత్సరంలో కూడా వ్రణాలు ఆయనను ఇబ్బందిపెడుతూనే ఉన్నాయి. ఫిబ్రవరి మధ్య భాగంలో మరోసారి ఈ వ్యాధి తిరగబెట్టింది. గత సంవత్సరం మాదిరిగా ఇది మానసిక, శారీరిక సామర్థ్యానికి ఆటంకం కలిగించలేదని, మామూలుగా పని చేయగలుగుతున్నానని ఆయన ఎంగెల్స్‌కు తెలియజేశాడు. ఈ విధంగా ఆలోచించడం అత్యాశ అవుతుందని తరువాత తెలిసివచ్చింది. మార్చిలో వ్యాధి మళ్లీ తిరగబెట్టింది. అందువల్ల ఆయన కూర్చోడానికి కూడా వీలుకాక చాలా ఇబ్బందిపడ్డాడు. వ్రణాల బాధకు తోడు, ఇంటర్నేషనల్‌లో కూడా ఆయన చాలా ఎక్కువ పని చేయవలసి వచ్చింది. అయినప్పటికీ ఆయన పుస్తకం పని ఆపలేదు. తెల్లవారుజామున 4 గంటల వరకు ఆయన పని చేసేవాడు.

పుస్తకంలో మిగిలిన భాగాలను పూర్తి చేయవలసిందిగా మార్క్స్‌పై ఒత్తిడి ప్రారంభమైంది. పబ్లిషర్స్‌తో ఉన్న కాంట్రాక్ట్ ఒకవైపు, మరోవైపు, తోటివారు ఒత్తిడి చేశారు. కమ్యూనిస్టు లీగ్‌లో సభ్యుడైన పాతమిత్రుడు, విల్ హెల్మ్ స్ట్రోహన్ ఈ విషయంలో జోక్యం చేసుకోవడం హర్షించవలసిన అంశం. హాంబర్గ్ గురించి ఓటో మీస్నెర్ (1819–1902) మార్చి 21వ తేదీన లేఖ రాస్తూ, దానికి 'ది వర్కింగ్ క్యాపిటల్ : కంట్రిబ్యూషన్

టు ది క్రిటిక్ ఆఫ్ పొలిటికల్ ఎకానమీ' కాంట్రాక్ట్ ప్రతిని కూడా జతచేశాడు. దాని ప్రకారం రెండు వాల్యూమ్‌లకు అవసరమయ్యే 50 సిగ్నేచర్‌ల (అచ్చు వేసిన తరువాత దాదాపు ఎనిమిది వందల పేజీలకు) సరిపడే ప్రతులను అందజేయవలసి ఉంది.

'వ్యవధి తక్కువగా ఉంది. రాత్రుళ్లు మేలుకొని ఉండి పనిచేస్తున్నందువల్ల (...) నేను వేసుకుంటున్న ప్రమాదకరమైన మందు వల్ల నా పరిస్థితి చాలా ఇబ్బందికరంగా ఉందని (...)' మార్క్స్ ఏప్రిల్ నెలాఖరులో ఎంగెల్స్‌కు లేఖ రాశాడు. మే నెలలో ఆయనకు ఎడమ పిరుదుపై పెద్ద వ్రణం వచ్చింది. 'చెప్పుకోడానికి వీలులేని భాగంలో వచ్చిందని' లేఖలో తెలిపాడు. వారం రోజుల తరువాత వ్రణాలు ఇతర శరీర భాగాలకు మాత్రమే పరిమితమయ్యాయి. అదృష్టవశాత్తు తలపై రాలేదు. ఆయన మన పని చేయగలిగినపుడల్లా పనిచేస్తూ ఈ కాలాన్ని సద్వినియోగం చేసుకున్నాడు. 'ఒంటె మాదిరిగా నిర్విరామంగా పని చేస్తున్నానని' ఎంగెల్స్‌కు తెలియజేశాడు.

మే నెల చివరి వారంలో ప్రారంభించి, జూన్ ఆఖరు నాటికి మార్క్స్ 'వేజెస్, ప్రైస్ అండ్ ప్రాఫిట్' అనే పేరుతో చిన్న పుస్తకం రాశాడు. వేతనాల పెరుగుదల కార్మిక వర్గానికి అనుకూలమైనది కాదని, అధిక వేతనాల కోసం కార్మిక సంఘాలు డిమాండ్ చేయడం వల్ల హాని జరుగుతుందని జాన్ వెస్టన్ ప్రతిపాదించిన సిద్ధాంతాన్ని, ఈ పుస్తకంలో మార్క్స్ తీవ్రంగా విమర్శించాడు. అంతేకాకుండా, 'వేతనాలు పెరిగినప్పుడు సాధారణ రేటు తగ్గుతుందని, వస్తువుల ధరలు పెరగబోవని, వాటి విలువ తగ్గదని' మార్క్స్ ఈ పుస్తకంలో రుజువు చేశాడు.

ఇదే కాలంలో వాల్యూమ్ 3 లోని నాలుగో భాగాన్ని రాయడం పూర్తిచేశాడు. దీనికి 'కన్వర్షన్ ఆఫ్ కమోడిటీ – క్యాపిటల్ అండ్ మనీ – క్యాపిటల్ ఇన్ టు కమర్షియల్ క్యాపిటల్ అండ్ మనీ – డీలింగ్ క్యాపిటల్ (మర్చంట్స్ క్యాపిటల్)'. (మారకపు వస్తువు–పెట్టుబడి; ద్రవ్యము–పెట్టుబడి; వాణిజ్య పెట్టుబడిగా, ద్రవ్యపరమైన పెట్టుబడిగా (మర్చంట్ క్యాపిటల్) మారడం) 1865 జులై ఆఖరులో మార్క్స్ తాను సాధిస్తున్న ప్రగతి గురించి ఎంగెల్స్‌కు వివరించాడు :

సైద్ధాంతిక భాగం పూర్తి చేయడానికి ఇంకా మూడు చాప్టర్లు (మూడు పుస్తకాలలో) రాయవలసి ఉందని, చారిత్రక – సాహిత్యపరమైన నాలుగో పుస్తకం ఇంకా రాయవలసి ఉందని, ఇతర భాగాలతో పోల్చి చూసినప్పుడు ఇది రాయడం తనకు చాలా తేలికని, మొదటి మూడు పుస్తకాలు దాదాపుగా పూర్తి అయినందువల్ల, నాలుగోది చారిత్రక రూపంలో

ఉంటుందని, అది కేవలం మళ్ళీ రాయడం అవుతుందని మార్క్స్ వివరించాడు. కానీ నేను రాయదలచుకున్నది పూర్తిగా నా ముందున్నప్పుడు మాత్రమే పబ్లిషర్‌కు పంపుతానని ఆయన వెల్లడించాడు. ఎన్ని లోపాలున్నప్పటికీ నా రచనలు కళాత్మకంగా సంపూర్ణమైనవి. అందువల్ల ప్రయోజనం ఉంటుంది. అవి పూర్తిగా నా ముందుకు వచ్చిన తరువాతనే అచ్చు వేయడానికి ఇచ్చే నా అలవాటుతో ఈ సంపూర్ణత సాధ్యమవుతుంది.

తప్పనిసరి పరిస్థితులలో రాతపని నెమ్మదిగా సాగడం, అనేక ప్రతికూల పరిస్థితులు ఎదురుకావడంతో తన పనిచేసే తీరును మరోసారి సమీక్షించుకోవలసిన అవసరముందని మార్క్స్ భావించాడు. ముందుగా వాల్యూమ్ 1ని పూర్తి చేయడం మంచిదా? లేక మొత్తం వాల్యూమ్‌లను ఒకేసారి పూర్తిచేయడం మంచిదా? అని మార్క్స్ తనని తాను ప్రశ్నించుకున్నాడు. ఇదే విషయాన్ని ఎంగెల్స్‌కు లేఖ రాశాడు. మొత్తం పనిని ఒకేసారి పూర్తి చేయాలని కోరుకుంటున్నానని వాల్యూమ్ 1ని ముందుగా పూర్తిచేసి పబ్లిషర్స్‌కు పంపినప్పటికీ ఇతర వాల్యూమ్‌ల కోసం తాను చేస్తున్న శ్రమ వృధా కాకూడదని ఎంగెల్స్‌కు వివరించాడు.

(ప్రస్తుత పరిస్థితులలో) పని చాలా వేగంగా సాగుతున్నదని, అయితే ఇందులో కళాత్మక అంశాలను పట్టించుకోవడంలేదని, తాను రోజుకు గరిష్టంగా 60 పేజీల వరకు రాయగలనని మొత్తం పని తనముందు పెట్టుకోవడం తప్పనిసరని, పరిమితులకు కట్టుబడి కుదించవలసిన, తొలగించవలసిన, విశేషాలు నిర్ణయించి, ప్రతి విభాగంలో సమతూకం తెచ్చుకోడానికి ఇది తప్పనిసరని మార్క్స్ వివరించాడు.

దీనిని సాధ్యమైనంత త్వరగా పూర్తి చేయడానికి తాను అన్ని విధాలా కృషి చేస్తున్నానని, ఇది పీడకల మాదిరిగా, ఆహారంగా తయారయిందని, దీని కారణంగా ఇతర పనులు చేయలేకపోతున్నానని, రాజకీయ ఉద్యమం ఇవ్వడానికి ముందే దీని పని పూర్తి చేయాలని కోరుకుంటున్నట్టు, మార్క్స్ తెలియజేశాడు. ప్రస్తుతం పరిస్థితులు నిలకడగా ఉన్నట్టు, ఎల్లకాలం ఉండబోవని ఆయన స్పష్టం చేశాడు.

ముందుగా వాల్యూమ్ 1 పూర్తి చేయాలని నిర్ణయించుకున్నప్పటికీ, వాల్యూమ్ మూడు పనిని పక్కకు పెట్టాలని మార్క్స్ అనుకోలేదు. 1865 జూలై నుంచి డిసెంబర్ మధ్య కాలంలో నిర్దిష్టంగా లేకపోయినప్పటికీ వాల్యూమ్ 3 లోని ఐదో భాగం (వడ్డీ – పరిశ్రమ లాభంగా, లాభ విభజన, పెట్టుబడికి లభించే వడ్డీ), ఆరో భాగం (అదనపు లాభం, భూమికి అద్దెగా మారడం), ఏడో భాగం (ఆదాయాలు, వాటి వనరులు) లను రాయడం

పూర్తి చేశాడు. 1864 వేసవి నుంచి 1865 చివరివరకు మార్క్స్ వాల్యూమ్ 3కు ఇచ్చిన నిర్మాణ స్వరూపం, 1863 జనవరిలో అదనపు విలువ సిద్ధాంతం నోట్ బుక్ 18లో రూపొందించిన అదనపు విలువ సిద్ధాంతాల 12 పాయింట్ల ముసాయిదా దాదాపు ఒక్కటిగానే ఉన్నాయి.

ఆర్థిక ఇబ్బందులు లేకపోవడంతో మార్క్స్ పూర్తిగా పనిలో మునిగిపోయాడు. అయితే ఈ పరిస్థితి ఎక్కువకాలం నిలవలేదు. సంవత్సరం గడిచిందో లేదో మళ్లీ ఆర్థిక ఇబ్బందులు ప్రారంభమయ్యాయి. వేసవిలో మళ్లీ ఆయన అనారోగ్యానికి గురయ్యాడు. వీటన్నిటికీ తోడు సెప్టెంబర్‌లో లండన్‌లో జరుగనున్న ఇంటర్నేషనల్ మొదటి మహాసభ కారణంగా ఆయన ఎక్కువగా పని చేయవలసి వచ్చింది. అక్టోబర్‌లో ఆయన మాంచెస్టర్ వెళ్లి ఎంగెల్స్‌ను కలుసుకున్నాడు. ఆయన లండన్ తిరిగి వచ్చినప్పుడు, మరింత తీవ్రమైన సమస్యలను ఎదుర్కోవలసి వచ్చింది. ఆయన కూతురు లారా అనారోగ్యానికి గురయ్యింది. ఇంటి అద్దె చెల్లించకపోతే ఖాళీ చేయిస్తానని, పోలీసులను పంపుతానని యజమాని బెదిరించడం ప్రారంభించాడు. ఇతర సమస్యలకు సంబంధించి కూడా బెదిరింపు ఉత్తరాలు వచ్చేవి. దిక్కుతోచని స్థితిలో ఆయన భార్య జెన్నీని చూసి ఆయన ఎంగెల్స్‌కు లేఖ రాశాడు.. 'వాస్తవ పరిస్థితులను జెన్నీకి వివరించడానికి కూడా ధైర్యం చేయలేక పోయానని, నిజానికి ఏం చేయాలనేది పాలుపోవడం లేదని' ఆయన వివరించాడు. ఒకే ఒక మంచి వార్త ఏమంటే, ఫ్రాంక్‌ఫర్ట్‌లో నివసిస్తున్న ఆంటీ 73 సంవత్సరాల వయసులో మరణించింది. ఆమె నుంచి తనకు వారసత్వంగా స్వల్పంగా డబ్బు అందే అవకాశం ఉంది.